การบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลาม: กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี

Educational Management According to Islamic Ethics: A Case Study of a Private Islamic School Nonthaburi Province

ธนบดี ตะวันธรงค์[1*] อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา[1] นิเลาะ แวอุเซ็ง[1]
Thanabodee Tawantharong [1*] Abdulhakam Hengpiya[1] Niloh Wae-u-seng[1]

(Received: Nov 27, 2024; Revised: Jun 12, 2026; Accepted: Jun 27, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี โดยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 20 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน ผู้จัดการ จำนวน 1 คน ผู้บริหาร จำนวน 6 คน ครู จำนวน 6 คน นักเรียน จำนวน 3 คน และผู้ปกครองในชุมชน จำนวน 3 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนได้ประยุกต์ใช้หลักจริยธรรมอิสลาม 6 ประการในการบริหารจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักอิคลาส (ความบริสุทธิ์ใจ) ที่มุ่งพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการและการบริหารที่โปร่งใส หลักอิตกอน (ความประณีต) ที่เน้นการวางแผนเชิง กลยุทธ์และการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลาย หลักอะดาละฮฺ (ความยุติธรรม) ที่สร้างความเท่าเทียมในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารบุคลากร หลักชูรอ (การปรึกษาหารือ) ที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หลักอะมานะฮฺ (ความรับผิดชอบ) ที่มีระบบการกำกับติดตามที่ชัดเจน และหลักมุหาสะบะฮฺ (ความรับผิดชอบตรวจสอบได้) ที่เน้นการประเมินผลที่เข้มงวดและการบริหารงบประมาณที่โปร่งใส การนำหลักการเหล่านี้มาใช้ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ บุคลากร งานทั่วไป และงบประมาณ พร้อมทั้งมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชน ส่งผลให้การบริหารจัดการของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และได้รับความไว้วางใจจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: *การบริหารการศึกษา จริยธรรมอิสลาม โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม*

[1] คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
[1] Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus.
*Corresponding author / Email: 6520420103@email.psu.ac.th

ABSTRACT

This research was a qualitative study aimed at examining the educational management practices based on Islamic ethical principles in an Islamic private school in Nonthaburi Province. Data were collected through in-depth interviews from 20 key informants, including 1 school director, 1 manager, 6 administrators, 6 teachers, 3 students, and 3 parents from the community. The findings revealed that the school applied six principles of Islamic ethics in its educational management. These included Ikhlas (sincerity), which emphasized the development of an integrated curriculum and transparent administration; Itqan (excellence and precision), which focused on strategic planning and diverse curriculum development; Adalah (justice), which promoted equality in teaching and personnel management; Shura (consultation), which encouraged participation and shared opinions among all stakeholders; Amanah (responsibility and trustworthiness), which established clear monitoring and supervision systems; and Muhasabah (accountability), which emphasized strict evaluation processes and transparent budget management. These principles were implemented across academic affairs, personnel administration, general administration, and budget management. In addition, the school integrated information technology and encouraged community participation. As a result, the school's management became more effective, transparent, and continuously trusted by the community.

Keywords: *Educational Management, Islamic Ethics, Islamic Private School*

บทนำ

การบริหารจัดการการศึกษาในสถานศึกษาอิสลามมิได้จำกัดอยู่เพียงกระบวนการจัดองค์กรหรือการกำกับดูแลเชิงโครงสร้างตามแนวคิดการบริหารทั่วไปเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมมิติทางจริยธรรม ศาสนา และสังคมอย่างบูรณาการ ทั้งนี้เพราะการบริหารการศึกษาในอิสลามมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิม ดังที่ นิเลาะ แวอุเซ็ง (2551) ได้ชี้ให้เห็นว่าการบริหารการศึกษาในบริบทอิสลามนั้นมีความเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมเนื่องจากการบริหารการศึกษาในอิสลามมีความเกี่ยวข้องกับมิติคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น พฤติกรรมของบุคคลในสถาบันการศึกษาจึงควรสอดคล้องกับค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ในบริบทดังกล่าว จริยธรรมอิสลามจึงเป็นทั้งแกนกลางและกรอบอ้างอิงของการบริหารสถานศึกษาที่ขับเคลื่อนด้วยหลักการศาสนา ประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ หลักอิคลาส (ความบริสุทธิ์ใจ) หลักอิตกอน (ความประณีต มุ่งสู่ความเป็นเลิศ) หลักอะดาละฮฺ (ความยุติธรรม) หลักชูรอ (การปรึกษาหารือ) หลักอะมานะฮฺ (ความรับผิดชอบและความไว้วางใจ) และหลักมุหาสะบะฮฺ (การตระหนักถึงการตรวจสอบจากพระเจ้า) (มูนีเราะฮ์ สาและอาแร, 2560) หลักการเหล่านี้มีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของ al-Farhan (1983 อ้างถึงใน อลี โมฮัมมัด ณุบรอน ซอและห์, 2551) ที่ว่า การศึกษาในอิสลามมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมมนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม เป็นสมาชิกที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคม รักเพื่อนมนุษย์ และพร้อมอุทิศตนเพื่อความเจริญของสังคมมนุษย์ ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ (ซ.บ.) ได้ทรงตรัสแก่ท่านนบีมุหัมมัด (ซ.ล.) ความว่า "และเรามิได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใดนอกจากเพื่อเป็นความเมตตาแก่ประชาชาติทั้งหลาย" (อัลอัมบิยาอฺ 21: 107)

แม้การบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลามจะมีความสำคัญและมีเป้าหมายที่ชัดเจน แต่จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ยังคงมีช่องว่างทางการวิจัยอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการบูรณาการหลัก การบริหารตามพันธกิจโรงเรียนเข้ากับหลักจริยธรรมอิสลาม งานวิจัยที่ศึกษาประเด็นนี้โดยตรงยังมีอยู่น้อยมาก อาทิ มูนีเราะห์ สาและอาแร (2561) ที่ศึกษาการบริหารโรงเรียนตามหลักการบริหารจัดการที่ดีในอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส และฟารีดา เชื้อผู้ดี (2558) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารตามหลักอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในกรุงเทพมหานครและนนทบุรี โดยเสนอแนะให้พัฒนาระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล หลักการอิสลาม และบริบทของพื้นที่ ในทางกลับกันงานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นการบริหารตามหลักทั่วไป เช่น ซารีล่า ลาหมีด (2559) ที่ศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และสุกานดา สุไลมาน (2560) ที่ศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยทั้งสองงานใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ มีเพียงบางงานวิจัยที่พยายามเชื่อมโยงหลักการบริหารทั่วไปกับบริบทอิสลาม อาทิ นาวี เสล่าษฎร์ (2564) ที่ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในการครองตน ครองคน และครองงานของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดกระบี่ และมูนาดียา วาบา (2560) ที่ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานบุคคล ของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี ซึ่งเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับหลักการอิสลามโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเช่นกัน สภาพการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อสำรวจข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการบูรณาการหลักการบริหารตามพันธกิจของโรงเรียนกับหลักจริยธรรมอิสลาม

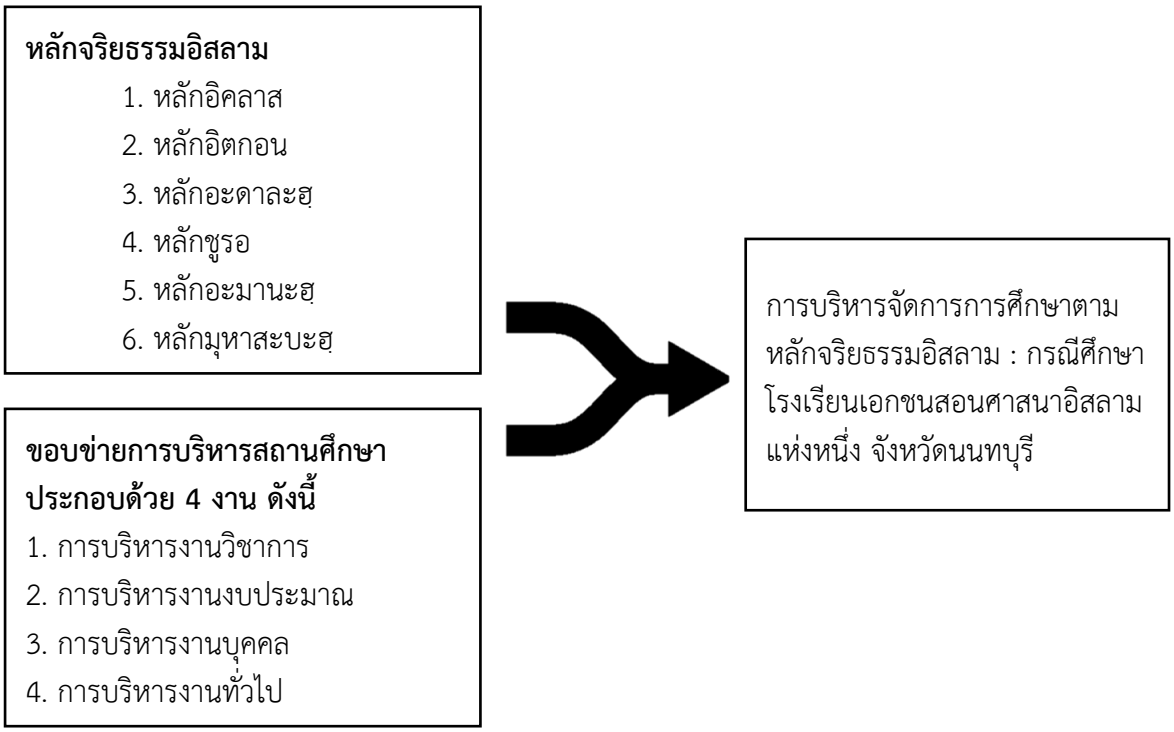
จากความสำคัญของการบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริธรรมและช่องว่างของการวิจัยที่ปรากฏข้างต้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่บูรณาการอิสลาม โดยนำหลักหลักอิคลาส อิตกอน อะดาละฮฺ ชูรอ อะมานะฮฺ และมุหาสะบะฮฺมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ทั้งนี้ งานวิจัยหลายชิ้นยืนยันว่าหลักการเหล่านี้สามารถส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม (Naqvi et al., 2011; อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2558) นอกจากนี้ การศึกษาของ นิเลาะ แวอุเซ็ง (2551) ยังชี้ให้เห็นว่าการบริหารการศึกษาในอิสลามมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับได้ตามสภาวการณ์ของชุมชน ตราบใดที่ยังคงรักษาหลักการพื้นฐานไว้ได้ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของคณิตา ขันธชัย (2561) ที่ว่าการจัดการศึกษาตามหลักการศาสนาอิสลามต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธา โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการอิสลามอย่างเป็นรูปธรรม และมีคุณภาพตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้

การศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลาม: กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี" มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และเพื่อวางแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักจริยธรรมอิสลามอย่างเป็นรูปธรรม ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะก่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาอิสลาม รวมถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่ได้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน อันจะเป็นส่วนหนึ่งในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยบูรณาการกรอบการวิเคราะห์จากแนวคิด 2 ชุดหลัก ได้แก่ ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา 4 ด้านตามกระทรวงศึกษาธิการ (2546) และหลักจริยธรรมอิสลาม 6 ประการตามแนวคิดของมูนีเราะฮ์ สาและอาแร (2561)

ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ซึ่งเป็นกรอบโครงสร้างที่ใช้วิเคราะห์การดำเนินงาน

ของสถานศึกษา ในส่วนของหลักจริยธรรมอิสลาม ประกอบด้วย หลักอิคลาส (ความบริสุทธิ์ใจ) หลักอิตกอน (ความประณีต มุ่งสู่ความเป็นเลิศ) หลักอะดาละฮฺ (ความยุติธรรม) หลักชูรอ (การปรึกษาหารือ) หลักอะมานะฮฺ (ความรับผิดชอบและความไว้วางใจ) และหลักมุหาสะบะฮฺ (การตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อพระเจ้า) ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบคุณธรรมในการประเมินและตีความการบริหารสถานศึกษา

การบูรณาการกรอบทั้งสองชุดนี้ช่วยให้การวิเคราะห์ครอบคลุมทั้งมิติโครงสร้างและมิติจริยธรรม โดยมุ่งตอบคำถามว่าสถานศึกษาอิสลามนำหลักการเหล่านี้มาใช้ในการบริหารจัดการจริงอย่างไร และส่งผลต่อการดำเนินงานในแต่ละด้านอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคณิตา ขันธชัย (2561) ที่ว่าการจัดการศึกษาตามหลักการอิสลามต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธา และต้องสามารถแสดงออกได้อย่างเป็นรูปธรรมในการปฏิบัติจริง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งสิ้น 20 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ 1 คน ผู้จัดการ 1 คน ผู้บริหาร 6 คน ครู 6 คน นักเรียน 3 คน และผู้ปกครอง 3 คน โดยคัดเลือกโดยวิธีแบบเจาะจงตามเกณฑ์คุณสมบัติ ดังนี้ 1) ผู้อำนวยการ ต้องดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ในขณะที่เก็บข้อมูล 2) ผู้จัดการ ต้องดำรงตำแหน่งผู้จัดการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ในขณะที่เก็บข้อมูล 3) ผู้บริหาร ต้องดำรงตำแหน่งบริหารในระดับหัวหน้ากลุ่มงานขึ้นไปในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ในขณะที่เก็บข้อมูล 4) ครูผู้สอน ต้องปฏิบัติการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี และมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีในสาขาที่เกี่ยวข้อง 5) นักเรียน ต้องกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี มีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี และดำรงตำแหน่งผู้นำนักเรียนในโรงเรียน เช่น ประธานนักเรียน หัวหน้าห้องเรียน 6) ผู้ปกครอง ต้องมีบุตรหลานกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี หรือเป็นผู้ที่บทบาทสำคัญในชุมชน เช่น อีหม่าม คอเต็บ หรือครูสอนศาสนา และพักอาศัยอยู่ในชุมชน

2. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ครอบคลุมประเด็นการบริหารงาน 4 ด้าน และหลักจริยธรรมอิสลาม 6 ประการ แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และส่วนที่ 2 คำถามการสัมภาษณ์เชิงเนื้อหา ในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้บูรณาการหลักจริยธรรมอิสลาม 6 หลักการ ได้แก่ หลักอิคลาส หลักอิตกอน หลักอะดาละฮฺ หลักชูรอ หลักอะมานะฮฺ และหลักมุหาสะบะฮฺ เข้ากับขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานทั่วไป และ การบริหารงานงบประมาณ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความเหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่าแบบสัมภาษณ์มีความเหมาะสมโดยรวม พร้อมให้ข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงความชัดเจนของภาษาและเพิ่มความละเอียดของคำถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะดังกล่าวก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

3. วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 2 วิธี คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารการจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลาม : กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีการดำเนินการ ดังนี้

ส่วนที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก

จุดเริ่มต้นของการรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการสร้างความร่วมมืออันดี โดยผู้วิจัยได้ทำการติดต่อประสานงานทางโทรศัพท์ด้วยตนเองไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่ออธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยพร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการเข้าสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ในการนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญรวมถึงอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ส่งมอบให้แก่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ศึกษาล่วงหน้า เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นคำถามและเกิดความพร้อมในการถ่ายทอดข้อมูล ควบคู่ไปกับการจัดเตรียมเครื่องมือบันทึกเสียงและแบบบันทึกภาคสนามอย่างรัดกุม เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลเสียงทั้งหมดมาทำการถอดบทสัมภาษณ์อย่างละเอียด (Transcription) ออกมาเป็นข้อความในลักษณะพรรณนาความเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการวิเคราะห์ในขั้นต่อไป

ส่วนที่ 2 การสนทนากลุ่ม

เพื่อเป็นการตรวจสอบและเติมเต็มข้อมูลให้มีมิติที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้จัดให้มีกระบวนการสนทนากลุ่ม โดยเริ่มต้นจากขั้นตอนการเตรียมการที่รัดกุม ตั้งแต่การกำหนดประเด็นและสร้างข้อคำถามหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การจัดระบบหมวดหมู่รวมถึงลำดับขั้นตอนของคำถามให้มีความต่อเนื่องลื่นไหล จากนั้นจึงทำการติดต่อประสานงานนัดหมายกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นครูผู้สอนในโรงเรียน จำนวน 6 คน พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมของทีมงานผู้วิจัยในทุกด้านเมื่อถึงกำหนดการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมกลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ที่ได้ตกลงร่วมกัน เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มครูผู้สอนได้แลกเปลี่ยนทรรศนะ ประสบการณ์ และมุมมองต่อการบริหารจัดการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลามอย่างอิสระและเป็นธรรมชาติ และเมื่อกระบวนการสนทนากลุ่มสิ้นสุดลง ผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูล จัดระเบียบข้อค้นพบและเตรียมเอกสารข้อมูลทั้งหมดเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ผลวิจัยในเชิงลึกต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจและตีความเนื้อหาที่เป็นประเด็นที่แฝงอยู่ในข้อมูลที่เก็บอยู่ในรูปข้อความ โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ จากนั้นได้ทำการเตรียมข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม ทำการบันทึกข้อมูลและนำข้อมูลมาพิจารณาโดยนำข้อมูลหลายๆ กลุ่มมารวมกันจัดเป็นแบบแผน จากนั้น จำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ จำแนกข้อมูลที่ได้เป็นกลุ่มตามความเหมาะสมของข้อมูล โดยวิเคราะห์จากข้อมูลส่วนย่อย ๆ (Segment) ก่อน แล้วพิจารณาส่วนย่อยที่คล้ายๆ กัน หรือประเภทเดียวกันมารวมกันจัดเป็น ประเด็นรวม (Topic) และหลายประเด็นรวมกันเป็นกลุ่ม (Categories) พร้อมทั้งกำหนดคำสำคัญ (Key Word) ของข้อมูลในแต่ละกลุ่ม และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่ามีการนำหลักจริยธรรมอิสลามมาใช้ในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. หลักอิคลาส (ความบริสุทธิ์ใจ)

การบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี โดยเฉพาะในด้านหลักอิคลาส หรือ หลักความบริสุทธิ์ใจได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบครอบคลุมทั้งด้านวิชาการและการบริหารบุคลากร โดยด้านวิชาการมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรที่สร้างดุลยภาพระหว่างการศึกษาด้านศาสนาและวิชาสามัญ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ส่วนด้านบุคลากรมีการสรรหาและคัดเลือกที่โปร่งใส พิจารณาจากความสามารถและคุณสมบัติที่เหมาะสม โดยปลูกฝังให้ปฏิบัติงานด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อศาสนามากกว่าผลประโยชน์ทางวัตถุ ในส่วนของการบริหารงานทั่วไปและงบประมาณ โรงเรียนได้พัฒนาระบบการทำงานที่ทันสมัย เช่น การใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์ ควบคู่ไปกับการสร้างจิตสำนึกด้านความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติงานแก่บุคลากรทุกระดับ มีการบริหารงบประมาณอย่างเป็นระบบและโปร่งใส ซึ่งใช้ทรัพยากรจากการบริจาคและการสนับสนุนทางการเงินตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ยึดหลักความบริสุทธิ์ใจเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้จัดการที่รับผิดชอบร้านค้าสวัสดิการและทรัพยากรทางการเงินของสถานศึกษาทั้งหมด รวมถึงการระดมทุนทั้งจากภายในและภายนอกเพื่อพัฒนาสถานศึกษา

2. หลักอิตกอน (ความประณีต มุ่งสู่ความเป็นเลิศ)

โรงเรียนได้นำหลักอิตกอน หรือความประณีตมุ่งสู่ความเป็นเลิศ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานทุกด้านของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวิชาการ ที่มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ทั้งระยะสั้นและระยะยาว พัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน มีระบบการนิเทศการสอนที่เข้มแข็งโดยเฉพาะในวิชาศาสนาที่ต้องการความถูกต้องแม่นยำสูง และมีการถ่ายทอดประสบการณ์จากครูอาวุโสสู่ครูรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบ ในด้านการบริหารบุคลากรและงานทั่วไป โรงเรียนให้ความสำคัญกับ การสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยไม่ยึดติดกับระบบเครือญาติ มีการสร้างแรงจูงใจในการทำงานผ่านระบบการเลื่อนขั้นเงินเดือนที่เป็นธรรม และส่งเสริมวินัยของบุคลากรผ่านระเบียบที่ชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง เช่น การนำระบบบัตรอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในโรงอาหาร และการดูแลอาคารสถานที่อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้งบประมาณที่มีอยู่ การบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนมีความโดดเด่นในแง่ของความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนได้รับความไว้วางใจในฐานะสถาบันส่วนกลางของชุมชน ทำให้การระดมทรัพยากรเป็นไปอย่างราบรื่น มีการบริหารจัดการงบประมาณอย่างมีกลยุทธ์ ผ่านระบบการควบคุมที่เข้มงวดและมีคณะกรรมการตรวจสอบการใช้จ่ายในโครงการขนาดใหญ่ โรงเรียนยังได้พัฒนาแหล่งรายได้ที่หลากหลาย ทั้งจากค่าบำรุงการศึกษา การรับบริจาค และการยืมเงินผ่านสัญญาที่เป็นทางการ เพื่อนำมาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในโรงเรียน

3. หลักอะดาละฮฺ (ความยุติธรรม)

โรงเรียนได้นำหลักอะดาละฮฺ หรือหลักความยุติธรรม มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานทุกด้านของโรงเรียน โดยในด้านวิชาการ มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความยุติธรรมและความเท่าเทียม ครูต้องให้ความสำคัญกับนักเรียนทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่จำกัดความสนใจเฉพาะนักเรียนที่ตั้งใจเรียนหรือนั่งแถวหน้า แต่ต้องดูแลอย่างทั่วถึง รวมถึงการกระจายภาระงานสอนให้แก่ครูอย่างเหมาะสม คำนึงถึงภาระหน้าที่อื่นที่ครูต้องรับผิดชอบ และมีการพิจารณาลดคาบสอนให้แก่ครูที่มีภารกิจพิเศษ ในด้าน

การบริหารงานบุคลากร โรงเรียนให้ความสำคัญกับความยุติธรรมในการประเมินผลการปฏิบัติงานและการพิจารณาความดีความชอบ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและโปร่งใสในการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน พิจารณาจากคุณภาพงานและความทุ่มเทในการทำงานเป็นหลัก ไม่ใช้ความชอบส่วนตัวเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ ยังมีระบบการดำเนินการทางวินัยที่ชัดเจน มีขั้นตอนการพิจารณาบทลงโทษที่เป็นธรรม และมีการจัดทำเอกสารหลักฐานอย่างครบถ้วนเพื่อความโปร่งใสและพร้อมรับการตรวจสอบ ในส่วนของการบริหารงานทั่วไปและงบประมาณ โรงเรียนมุ่งเน้นการสร้างความเป็นธรรมในการจัดสวัสดิการแก่บุคลากรทุกระดับ โดยเฉพาะการดูแลบุคลากรสายสนับสนุน เช่น การปรับระบบค่าตอบแทนเพื่อให้มีรายได้ที่เหมาะสมกับภาระงาน การบริหารงบประมาณยึดหลักความยุติธรรมและความโปร่งใส มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล พิจารณาตามความจำเป็นและความเหมาะสมของแต่ละโครงการ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็น และมีการควบคุมการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการศึกษา

4. หลักชูรอ (การปรึกษาหารือ)

โรงเรียนได้นำหลักชูรอ หรือการปรึกษาหารือ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานทุกด้านของโรงเรียน โดยในด้านวิชาการ มีการจัดประชุมเป็นลำดับขั้นตอน เริ่มจากการประชุมคณะผู้บริหารก่อนนำเสนอต่อที่ประชุมครู เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และมีการประชุมทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการในสัปดาห์ที่ 1 และ 3 ของเดือน นอกจากนี้ ยังมีการจัดโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน แบ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้และระดับชั้น ทำให้แต่ละส่วนงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการบริหารงานบุคลากรและงานทั่วไป โรงเรียนมีระบบการบริหารที่โปร่งใสและเป็นระบบ โดยเฉพาะในการจัดการอัตรากำลังและการคัดเลือกบุคลากร มีการประชุมและพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องทั้งในช่วงต้นและสิ้นปีการศึกษา มีการสื่อสารและปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอระหว่างบุคลากรทุกฝ่าย รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างกลุ่มไลน์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงาน ทุกการตัดสินใจต้องผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุม ไม่มีการตัดสินใจโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แม้จะมีความยืดหยุ่นในบางสถานการณ์ ในด้านการบริหารงานงบประมาณ โรงเรียนมีกระบวนการจัดการที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยแต่ละฝ่ายต้องแจ้งความต้องการงบประมาณและรายละเอียดกิจกรรมก่อนเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา มีการประชุมวางแผนในช่วงต้นปีและรายงานผลในช่วงปลายปีเพื่อความโปร่งใสและการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทุน ผ่านวิธีการที่หลากหลายและสร้างสรรค์ เช่น การใช้กระป๋องออมบุญและการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการรับบริจาค ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

5. หลักอะมานะฮฺ (ความรับผิดชอบและความไว้วางใจ)

โรงเรียนได้นำหลักอะมานะฮฺ หรือหลักหน้าที่ความรับผิดชอบและความไว้วางใจ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานทุกด้านของโรงเรียน โดยในด้านวิชาการ มีการนำระบบการลงชื่อสองชั้นมาใช้ในการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของครู ทั้งการเช็คชื่อนักเรียนและการลงชื่อเข้าสอน มีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับเวลาการเข้า-ออกห้องเรียนที่ชัดเจน และมีการเน้นย้ำในการประชุมประจำเดือนถึงความสำคัญของอะมานะฮฺในทุกด้าน นอกจากนี้ ยังมีระบบงานแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้นักเรียนได้รับข้อมูลและการสนับสนุนที่จำเป็นในการวางแผนการศึกษาต่อ ในด้านการบริหารงานบุคลากร โรงเรียนมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความรับผิดชอบและคุณธรรม มีมาตรการจัดการกับปัญหาการมาสายและการขาดความรับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยผู้อำนวยการเน้นย้ำถึงความสำคัญของระเบียบและกฎเกณฑ์

ที่ชัดเจน ซึ่งสะท้อนถึงความรับผิดชอบที่ครูแต่ละคนพึงมี มีการปลูกฝังอะมานะฮฺในทุกระดับการบริหาร และใช้คำว่า "เวรอะมานะฮฺ" แทน "เวรธรรมดา" เพื่อเน้นย้ำความสำคัญของหน้าที่และความรับผิดชอบในงานประจำวัน ในด้านการบริหารงานทั่วไปและงบประมาณ โรงเรียนให้ความสำคัญกับการปลูกฝังอะมานะฮฺในทุกระดับการทำงาน รวมถึงบุคลากรที่มักถูกมองข้าม เช่น แม่บ้านและนักการ มีการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ในด้านการบริหารงบประมาณ มีกระบวนการที่ชัดเจนและโปร่งใส มีการตรวจสอบและอนุมัติจากคณะกรรมการบริหาร และมีมาตรการเข้มงวดในการตรวจสอบการใช้จ่าย เพื่อป้องกันการทุจริตและสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการทรัพยากรของโรงเรียน

6. หลักมุหาสะบะฮฺ (ความรับผิดชอบตรวจสอบได้)

โรงเรียนได้นำหลักมุหาสะบะฮฺ หรือหลักความรับผิดชอบตรวจสอบได้ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานทุกด้านของโรงเรียน โดยในด้านวิชาการ มีการกระจายภาระงานสอนอย่างทั่วถึง แม้แต่ผู้บริหารก็มีส่วนร่วมในการสอน มีระบบการกำกับติดตามที่เข้มงวดผ่านการจัดให้ครูประจำชั้นนั่งสังเกตการณ์ท้ายห้องและการกำกับดูแลการเข้า-ออกห้องสอนของครูอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ยังมีการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องเพื่อประกันคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ในด้านการบริหารงานบุคลากรและงานทั่วไป โรงเรียนใช้กระบวนการ "มุหาสะบะฮฺ" หรือการสนทนาตักเตือนอย่างสร้างสรรค์ในการกำกับดูแลด้านวินัยและพฤติกรรมของครู เน้นการสื่อสารเชิงบวกและการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการปรับปรุงระบบบริหารจัดการโรงอาหารให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ผ่านการใช้ระบบบัตรอิเล็กทรอนิกส์ และมีการควบคุมดูแลงานสนับสนุนต่างๆ ภายในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ หากพบการไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เช่น การรับเงินสดในโรงอาหาร จะมีบทลงโทษถึงขั้นยกเลิกสัญญา ในด้านการบริหารงานงบประมาณ โรงเรียนมีระบบการบริหารที่มีระเบียบแบบแผนชัดเจน ทุกขั้นตอนต้องผ่านการรายงานและตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการแบ่งประเภทงบประมาณอย่างชัดเจนและมีระบบการตรวจสอบที่เข้มงวด โดยเฉพาะในการจัดซื้อจัดจ้าง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้างและคณะกรรมการตรวจรับ มีการใช้แคตตาล็อกเป็นหลักฐานยืนยันคุณภาพและมาตรฐานสินค้า และมีการตรวจสอบราคาอย่างละเอียดเพื่อความโปร่งใสและความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณ

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการนำหลักจริยธรรมอิสลามมาใช้ในการบริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง สามารถอภิปรายผลตามหลักการสำคัญได้ดังนี้

1. หลักอิคลาส (หลักความบริสุทธิ์ใจ)

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ได้นำเอาหลักอิคลาส (หลักความบริสุทธิ์ใจ) มาใช้ในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบครอบคลุมทั้งด้านวิชาการและการบริหารบุคลากร อาจเป็นเพราะบริบทของโรงเรียนที่โรงเรียนเน้นให้การดำเนินการต่าง ๆ เป็นไปเพื่อศาสนา ผู้บริหารให้ความสำคัญกับหลักอิคลาส และมีการรณรงค์ส่งเสริมให้เป็นวัฒนธรรมองค์กรโดยกำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียน ซึ่งช่วยส่งเสริมบรรยากาศที่มีความจริงใจและจิตสำนึกที่มุ่งเน้นการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว การดำเนินงานเช่นนี้ทำให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นและพยายามทำงานด้วยความรับผิดชอบ สร้างความสามัคคีภายในองค์กร และช่วยลดความขัดแย้งภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดหลักธรรมาภิบาลในหัวข้อ “หลักคุณธรรม” ที่ระบุโดยสำนักนายกรัฐมนตรี (2542) ซึ่งมุ่งเน้นการส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริตและการทำงานที่มีจิตสำนึก

เพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักอิคลาสยังช่วยสร้างพลังในการทำงานและความมุ่งมั่นในการเผชิญหน้ากับปัญหา นำไปสู่ความสามัคคีภายในหมู่คณะซึ่งเป็นรากฐานของความมั่นคงและความแข็งแกร่งขององค์กร ตามที่ Omar (2006) กล่าวถึงผลของอิคลาสที่ส่งผลทั้งในโลกนี้และโลกหน้าว่า ความอิคลาสจะช่วยให้บุคคลมีความสงบและมั่นคงในการทำงาน รวมทั้งได้รับความช่วยเหลือจากพระเจ้าในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ความอิคลาสยังส่งเสริมความสามัคคีในองค์กร ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความมั่นคงและความแข็งแกร่งขององค์กร และยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีพลังในการทำงานอย่างมุ่งมั่น นอกจากนี้ความอิคลาสยังช่วยให้บุคคลมีความมั่นใจในการเดินทางตามแนวทางที่ถูกต้อง โดยได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าและป้องกันจากความเสี่ยงในชีวิต นอกจากนี้ ความอิคลาสเป็นพลังขับเคลื่อนที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังช่วยให้ผู้ที่ยึดมั่นในหลักอิคลาสรอดพ้นจากความทุกข์ยากทั้งในชีวิตปัจจุบันและชีวิตหลังความตาย สอดคล้องกับมุมมองของอิสลาม พระองค์อัลลอฮฺ (ซ.บ.) ทรงตรัสว่า “และพวกเขามิได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใดนอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮฺ เป็นผู้มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์ เป็นผู้อยู่ในแนวทางที่เที่ยงตรง....” (อัลบัยยินะฮฺ 99: 5)

2. หลักอิตกอน (ความประณีต มุ่งสู่ความเป็นเลิศ)

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ได้นำเอาหลักอิตกอน (ความประณีต มุ่งสู่ความเป็นเลิศ) มาใช้ในการวางแผนงานและการพัฒนาหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย ช่วยให้โรงเรียนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างทันท่วงที อาจเป็นเพราะ โรงเรียนมีการดำเนินงานได้อย่างมีแบบแผนชัดเจน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีความยืดหยุ่นในการปรับหลักสูตรและระบบการสอนตามความต้องการของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้โรงเรียนสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและความต้องการใหม่ ๆ ของสังคมได้อย่างทันท่วงที การบริหารบุคลากรโดยคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีส่วนช่วยให้โรงเรียนมีบุคลากรที่พร้อมและมีความสามารถสูงในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักนายกรัฐมนตรี (2542) ที่กล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลในด้านความคุ้มค่า โดยผู้บริหารต้องตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่าเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนและชุมชน นอกจากนี้ แนวคิดของซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ (2563) และมัสลัน มาหะมะ (2552) ยังเสริมให้เห็นว่า การศึกษาในอิสลามมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นบ่าวที่ดีของพระเจ้าและตัวแทนของพระองค์บนโลก การศึกษาที่ส่งเสริมปัจเจกบุคคลให้มีความรอบรู้ มีศรัทธา และคุณธรรมสอดคล้องกับหลักคำสอนของอัลกุรอาน เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งด้านวิญญาณ สติปัญญา ร่างกาย และสังคม อีกทั้ง หลักอิตกอนยังเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนางานที่มีคุณภาพในทุกแง่มุมตามคำสอนของอิสลาม ตามที่ Shuriye & Haji Adam (2009) อธิบายว่า การยึดมั่นในหลักอิตกอนตามอัลกุรอานช่วยให้มุสลิมสามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง มีระเบียบแบบแผน และมีประสิทธิภาพ อัลลอฮ์ (ซ.บ.) ทรงสนับสนุนผู้ที่ทำงานด้วยความประณีต รอบคอบ และตั้งใจในการพัฒนางานให้ออกมาสมบูรณ์แบบ ทั้งในมิติทางโลกและการสักการะทางศาสนา ซึ่งจะได้รับผลลัพธ์ที่ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (ดุนยาและอาคิเราะฮ์) ดังที่ เสรี พวงมณี (2566) ได้กล่าวว่า การยกระดับคุณภาพงานด้วยความมุ่งมั่นจะทำให้บุคคลหรือองค์กรได้รับความช่วยเหลือจากพระเจ้า ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรสำเร็จและบรรลุตามเป้าหมาย สอดคล้องกับมุมมองของอิสลาม ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ (ซ.บ.) ทรงตรัสว่า “และจงแสวงหาสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ประทานแก่เจ้าเพื่อปรโลกและอย่าลืมส่วนของเจ้าแห่งโลกนี้ และจงทำความดีเสมือนกับที่อัลลอฮ์ได้ทรงทำความดีแก่เจ้า และอย่าแสวงหาความเสียหายในแผ่นดินแท้จริง อัลลอฮ์ไม่ทรงโปรดบรรดาผู้บ่อนทำลาย” (อัลเกาะศ็อศ 20: 77)

3. หลักอะดาละฮฺ (ความยุติธรรม)

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ได้นำเอาหลักอะดาละฮฺ (ความยุติธรรม) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการแบ่งภาระงานที่เน้นความเท่าเทียมและยุติธรรม อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการประเมินบุคลากรอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม ทำให้ครูและบุคลากรทุกคนรู้สึกถึงความยุติธรรมในองค์กร ซึ่งช่วยส่งเสริมความพึงพอใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน บุคลากรที่รู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรมย่อมมีแนวโน้มที่จะมุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จและพัฒนาตนเองเพื่อส่วนรวมมากยิ่งขึ้น แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลในหัวข้อ “หลักนิติธรรม” ที่สำนักนายกรัฐมนตรี (2542) ได้อธิบายถึงการสร้างกฎระเบียบและข้อบังคับที่ทันสมัยและเป็นธรรม เพื่อให้สังคมเกิดการยอมรับและปฏิบัติร่วมกันอย่างเท่าเทียม การมีการปกครองภายใต้กฎหมายที่เป็นธรรมนี้ทำให้เกิดการยินยอมพร้อมใจและช่วยเสริมสร้างความเสมอภาคในองค์กร ในแง่ของหลักการศาสนาอิสลาม มูนีเราะห์ สาและอาแร (2561) ได้กล่าวว่า หลักความยุติธรรมเป็นหัวใจสำคัญที่บรรดาผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ.) ได้รับการเรียกร้องให้ยึดถือปฏิบัติ ถึงแม้ว่าการสร้างความยุติธรรมอาจนำมาซึ่งความเสียสละและความยากลำบาก แต่การกระทำเพื่อความยุติธรรมถือเป็นหนทางสู่ความสงบสุขในสังคม สอดคล้องกับมุมมองของอิสลาม ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ (ซ.บ.) ทรงตรัสว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเป็นผู้ที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม จงเป็นพยานเพื่ออัลลอฮฺ และแม้ว่าจะเป็นอันตรายแก่ตัวของพวกเจ้าเอง หรือผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง และญาติที่ใกล้ชิดก็ตาม หากเขาจะเป็นคนมั่งมีหรือคนยากจน อัลลอฮฺก็สมควรยิ่งกว่าเขาทั้งสอง ดังนั้นจงอย่าปฏิบัติตามความใคร่ใฝ่ต่ำในการที่พวกเจ้าจะมีความยุติธรรม และหากพวกเจ้าบิดเบือนหรือผินหลังให้ แท้จริงอัลลอฮฺทรงรอบรู้อย่างถี่ถ้วนในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำกัน” (อันนิสาอฺ 4 : 135)

4. หลักชูรอ (การปรึกษาหารือ)

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ได้นำเอาหลักชูรอ (การปรึกษาหารือ) มาใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกระดับ ผ่านการจัดประชุมอย่างเป็นระบบ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และมีการประชุมเพื่ออัปเดตข้อมูลอยู่เสมอ ทำให้บุคลากรมีความเข้าใจร่วมกันและได้รับข้อมูลที่ตรงไปตรงมา นอกจากนี้ ยังมีการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารภายใน เพื่อให้การประสานงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การทำงานร่วมกันมีความราบรื่น สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลที่มีแนวคิดสนับสนุนการมีส่วนร่วม ซึ่งระบุไว้ใน "หลักความมีส่วนร่วม" โดยสำนักนายกรัฐมนตรี (2542) ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ของสังคม แนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง อันเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความสามัคคีในองค์กร นอกจากนี้ ยังช่วยป้องกันการผูกขาดอำนาจในกระบวนการบริหารซึ่งสามารถส่งผลดีต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กรและเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับมูนีเราะห์ สาและอาแร (2561) ที่ได้เสนอแนวทางที่ผู้บริหารควรนำมาใช้เพื่อให้การบริหารภายใต้หลักชูรอมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การตระหนักถึงความสำคัญของการปรึกษาหารือและการตัดสินใจร่วมกัน การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางอย่างเปิดใจ ตลอดจนการยึดหลักความเป็นธรรมและมติที่ได้จากการหารือต้องไม่ขัดกับหลักการอิสลาม แนวทางเหล่านี้ไม่เพียงช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน แต่ยังส่งเสริมความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างบุคลากร ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงและความสามัคคีในองค์กร สอดคล้องกับมุมมองของอิสลาม ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ (ซ.บ.) ทรงตรัสว่า “และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแด่อัลลอฮฺเถิด แท้จริงอัลลอฮฺทรงรักใคร่ผู้ มอบหมายทั้งหลาย” (อาละอิมรอน 3 : 159)

5. หลักอะมานะฮฺ (ความรับผิดชอบและความไว้วางใจ)

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ได้นำเอาหลักอะมานะฮฺ (ความรับผิดชอบและความไว้วางใจ) มาใช้ในการทำงาน ผู้บริหารให้ความสำคัญกับหลักอะมานะฮฺ (ความรับผิดชอบและความไว้วางใจ) ปลูกฝังให้บุคลากรมีความรับผิดชอบในการทำงานและไว้วางใจในหน้าที่ของตน บุคลากรมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองและให้ความสำคัญกับกฎระเบียบ มาตรฐานการทำงานที่มีคุณธรรม สร้างความเชื่อมั่นให้กับนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน อาจเป็นเพราะมีการวางระบบการทำงานที่ชัดเจน รวมถึงมีการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีการเน้นย้ำถึงความสำคัญของหน้าที่และความรับผิดชอบในการประชุมประจำเดือน และมีระบบการตรวจสอบเวลาการทำงานของบุคลากร ส่งผลให้บุคลากรทุกคนมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองและปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์และรับผิดชอบ สอดคล้องกับแนวคิดหลักธรรมาภิบาลในหัวข้อ “หลักความรับผิดชอบ” ที่สำนักนายกรัฐมนตรี (2542) ได้กล่าวถึง ซึ่งย้ำถึงความสำคัญของการทำงานด้วยความรับผิดชอบและการพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการทำงาน เพื่อให้บริการที่มีคุณภาพแก่ผู้รับบริการและสร้างความเชื่อมั่นให้กับองค์กร ความรับผิดชอบที่ถือเป็นรากฐานของการดำเนินงานที่ดีไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความไว้วางใจแต่ยังทำให้ผู้บริหารสามารถตอบสนองต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Mohammad Aslam (2009, อ้างถึงใน Amer, 2007) ได้อธิบายว่า อะมานะฮฺไม่เพียงแค่หมายถึงการรับผิดชอบที่เข้าใจได้ง่าย แต่ยังครอบคลุมการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ การดูแลทุกสิ่งภายใต้การควบคุมอย่างเต็มที่ เช่น การรับผิดชอบด้านความปลอดภัย และการมอบหมายอำนาจหน้าที่ ด้วยเหตุนี้ การยึดมั่นในหลักอะมานะฮฺจึงไม่เพียงแต่เป็นการแสดงความรับผิดชอบในหน้าที่ที่มอบหมาย แต่ยังสะท้อนถึงความซื่อสัตย์ที่บุคลากรทุกคนต้องปฏิบัติในการทำงานเพื่อผลลัพธ์ที่ดีและยั่งยืน ในทำนองเดียวกัน Shureim (2022) ได้กล่าวถึงการใช้ความรับผิดชอบในองค์กรว่าเป็นทักษะที่สำคัญในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้บริหารและบุคลากรปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์ตามหลักอะมานะฮฺ สิ่งนี้จะช่วยให้องค์กรได้รับความเชื่อถือจากทั้งภายในและภายนอกองค์กร อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดี ได้แก่ ความมั่นคงขององค์กร การทำงานที่ราบรื่น ความเชื่อมั่นของบุคลากรในตนเอง และการพัฒนาองค์กรไปสู่ความมั่นคงและความสำเร็จในระยะยาว สอดคล้องกับมุมมองของอิสลาม ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ (ซ.บ.) ทรงตรัสว่า “แท้จริงอัลลอฮฺทรงดำรัสให้พวกเจ้าส่งมอบอะมานะฮฺต่างๆ แก่ผู้ที่สมควรจะได้รับ” (อัน-นิสาอ์ 4:58)

6. หลักมุหาสะบะฮฺ (ความรับผิดชอบตรวจสอบได้)

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ได้นำเอาหลักมุหาสะบะฮฺ (ความรับผิดชอบตรวจสอบได้) มาใช้ในการบริหารจัดการทุกด้านอย่างเป็นระบบและโปร่งใส อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีการจัดระบบตรวจสอบการทำงานในทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ ด้านบุคลากร และการบริหารงบประมาณ โดยมีการกำกับติดตามการสอนของครู เช่น การให้ครูประจำชั้นนั่งสังเกตการณ์ในห้องเรียน รวมถึงการควบคุมการเข้า-ออกห้องสอนเพื่อประกันคุณภาพการเรียนการสอน นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีการใช้ระบบบัตรอิเล็กทรอนิกส์ในโรงอาหารเพื่อความโปร่งใส และการควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณอย่างเข้มงวด โดยมีกระบวนการตรวจสอบในทุกขั้นตอนของการจัดซื้อจัดจ้าง ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจจากบุคลากรและชุมชน สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลในหัวข้อ “หลักความโปร่งใส” ที่สำนักนายกรัฐมนตรี (2542) ได้กล่าวถึง ซึ่งเน้นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ โดยการปรับปรุงระบบการทำงานให้มีความโปร่งใสและมีการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ หลักการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความไว้วางใจและลดความเสี่ยงจากการทุจริตคอรัปชั่น ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน

เมื่อองค์กรดำเนินการอย่างโปร่งใสและเปิดเผยข้อมูล ก็สามารถสร้างความเชื่อมั่นและสร้างความร่วมมือในการทำงานระหว่างบุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สอดคล้องกับ มูนีเราะห์ สาและอาแร (2561) ที่ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบ ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญที่มุสลิมทุกคนต้องยึดถือ แม้ว่าทุกสิ่งจะเกิดขึ้นตามพระประสงค์ของอัลลอฮฺ (ซ.บ.) แต่ในขณะเดียวกัน มุสลิมต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ดังนั้นการปลูกฝังคุณสมบัติของความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ในตัวบุคคล จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวมุสลิมทุกคน ดังเช่นหะดิษที่ท่านอุมัร (ร.ด.) ได้กล่าวว่า “พวกท่านทั้งหลายจงสอบสวนทบทวนตนเอง ก่อนที่พวกท่านทั้งหลาย จะถูกสอบสวนคิดบัญชี และพวกท่านทั้งหลายจงเตรียมตัวให้ดี เพื่อวันแห่งการสอบสวนอัน ยิ่งใหญ่” (บันทึกโดยอัต-ติรมีซีย์ หมายเลข 2459)

สรุปผล

การศึกษาเรื่องการบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลาม : กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดนนทบุรี เป็นการศึกษาการบริหารสถานศึกษาที่นำหลักจริยธรรมอิสลามมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการบริหารงานให้สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามควบคู่กับการจัดการศึกษาสมัยใหม่ ทั้งด้านวิชาการ บุคลากร งานทั่วไป และงบประมาณ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรทางการศึกษา ซึ่งพบว่า โรงเรียนให้ความสำคัญกับการบริหารงานตามหลักจริยธรรมอิสลามอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนมุ่งพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อทั้งหลักศาสนาและความต้องการของสังคมร่วมสมัย โดยมีการบูรณาการความรู้ด้านศาสนาเข้ากับวิชาการทั่วไป เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ คุณธรรม และทักษะในการดำรงชีวิต โรงเรียนยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และทักษะวิชาชีพ เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและสามารถแข่งขันในสังคมปัจจุบันได้ ในด้านการบริหารงานบุคลากร ผู้บริหารให้ความสำคัญกับหลักความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการปลูกฝังคุณธรรมแก่ครูและบุคลากร มีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน การประเมินผลตามภาระงาน และการส่งเสริมวินัยในการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรมและความเสียสละเพื่อส่วนรวม สำหรับการบริหารงานทั่วไป โรงเรียนใช้หลักการปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการประชุมและการสื่อสารร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู บุคลากร และเครือข่ายภายนอกอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน รวมถึงสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง ส่วนในด้านการบริหารงบประมาณ โรงเรียนดำเนินงานโดยยึดหลักความโปร่งใส ความคุ้มค่า และสามารถตรวจสอบได้ มีการวางแผนงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง และการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ รวมถึงเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาการศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อมั่นและความไว้วางใจที่ชุมชนมีต่อโรงเรียน นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมมุสลิมในยุคปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการสร้างผู้เรียนที่มีทั้งความรู้ทางศาสนา ความรู้ทางวิชาการ และทักษะในการประกอบอาชีพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและสมดุลตามแนวทางอิสลาม

การบริหารจัดการการศึกษาตามหลักจริยธรรมอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดนนทบุรี แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการหลักศาสนาเข้ากับการบริหารสถานศึกษาสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่เพียงช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการสร้างเยาวชนที่มีคุณธรรม ความรับผิดชอบ และสามารถดำรงชีวิตร่วมกับสังคมได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

จากผลการวิจัย พบว่าการนำหลักการอิสลามทั้ง 6 ประการมาใช้ในการบริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาใน 4 ด้านหลัก ดังนี้

1.1 ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาควรนำหลักอิคลาส (ความบริสุทธิ์ใจ) และหลักอะมานะฮฺ (ความรับผิดชอบ) มาเป็นแกนหลักในการบริหาร โดยสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ และจัดให้มีการประชุมเพื่อเน้นย้ำความสำคัญของความรับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงพัฒนาระบบตรวจสอบที่โปร่งใสในทุกด้านตามหลักมุหาสะบะฮฺ (ความรับผิดชอบตรวจสอบได้)

1.2 ด้านวิชาการ สถานศึกษาควรใช้หลักอิตกอน (ความประณีต มุ่งสู่ความเป็นเลิศ) ในการพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการความรู้ทางโลกและศาสนาอย่างสมดุล โดยคำนึงถึงศักยภาพและความสนใจของผู้เรียน จัดให้มีโปรแกรมพิเศษสำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถสูง เน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและการศึกษาต่อ ควบคู่กับการเสริมความเข้มแข็งของหลักสูตรศาสนาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

1.3 ด้านการพัฒนาบุคลากร สถานศึกษาควรนำหลักอะดาละฮฺ (ความยุติธรรม) และหลักชูรอ (การปรึกษาหารือ) มาใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคล โดยพัฒนาระบบการประเมินที่ชัดเจนและเป็นธรรม เพิ่มกลไกการติดตามการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพผ่านการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน สถานศึกษาควรสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งกับผู้ปกครองและชุมชน พัฒนาระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในอนาคต

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการตามหลักจริยธรรมอิสลามระหว่างโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างโรงเรียนที่นำหลักจริยธรรมอิสลามมาใช้ในการบริหารกับโรงเรียนที่ใช้รูปแบบการบริหารทั่วไป

2.3 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการนำหลักจริยธรรมอิสลามมาใช้กับประสิทธิผลของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้จริ

2.4 ควรพัฒนาตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินการบริหารตามหลักจริยธรรมอิสลามที่เป็นมาตรฐาน และพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมผู้บริหารและครูในการนำหลักจริยธรรมอิสลามมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

2.5 ควรศึกษาแนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมการนำหลักจริยธรรมอิสลามมาใช้ในการบริหารการศึกษา และศึกษาผลกระทบของนโยบายการศึกษาที่มีต่อการบริหารโรงเรียนตามหลักจริยธรรมอิสลาม

2.6 ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนและแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาร่วมกันอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ.2550*. https://www.moe.go.th

คณิตา ขันธชัย. (2561). *แนวทางการบริหารจัดการวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีอิสลาม* [ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ. (2563). *มโนทัศน์การศึกษาในอิสลาม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). บัยตุล พริ้งติ้ง.

ซารีล่า ลาหมีด. (2559). *การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร ตามทัศนะของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสตูล* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

นาวี เสล่าราษฎร์. (2564). *คุณธรรมจริยธรรมอิสลามในการครองตน ครองคน และครองงานของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดกระบี่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นิเลาะ แวอุเซ็ง. (2551). *การบริหารการศึกษาในอิสลาม* (พิมพ์ครั้งที่ 1). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี.

ฟารีดา เชื้อผู้ดี. (2558). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารตามหลักอิสลามของ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในกรุงเทพมหานครและนนทบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

มัสลัน มาหะมะ. (2552). *อิสลาม...วิถีแห่งชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โฟ-บาร์ด.

มูนาดียา วาบา. (2560). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี.* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

มูนีเราะฮ์ สาและอาแร. (2561). *การบริหารโรงเรียนตามหลักการบริหารจัดการที่ดีในอิสลามของผู้บริหารโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย. (2541). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย*. ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์คัมภีร์อัลกุรอาน.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*. https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072

สุกานดา สุไลมาน. (2560). *การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

เสรี พวงมณี. (2566). *การวิเคราะห์องค์ประกอบและสภาพการดำเนินงานตามหลักจริยธรรมอิสลามของโรงเรียนอิกเราะสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร*. [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อลี โมฮัมมัด และณุบรอน ซอและห์. (2551). Educational administration: an Islamic perspective. [การบริหารการศึกษาในอิสลาม] (นิเลาะ แวอุเซ็ง ผู้แปล). ห้างหุ้นส่วนจำกัดหาดใหญ่กราฟฟิก.

อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2558). *ปรัชญาการศึกษาอิสลาม*. บันลือการพิมพ์.

เอกสารอ้างอิงต่างประเทศ

Al-Tirmidhiy, A. I. M. S. (1978). *Al-Jami al-sahih wa huwa sunan al-Tirmidhiy*. Sharkah Maktabah wa Tabaah Mustafa Babi al-Halabi wa Awladuh bi Misr.

Amer, S. (2007). *Development of Islamic accounting theory: principle of amanah and accountant as ameen* (Conference: 4th). International Business Research Conference.

Naqvi, I.H., Aziz, S., Zaidi, S.A.H. & Kashif-ur-Rehman. (2011). The Model of good governance in Islam. *African Journal of Business Management*, *5*(27), 10984-10992.

Omar, N. S. (2006). *One of the fruits of sincerity*. https://almoslim.net/node/83348

Shureim, Q. (2022). *Tasks of amanah in management*. https://mawdoo3.com/

Shuriye, A., Haji Adam, I. A. (2009). *The Concept of itqan and culture in Muslim professional life.* International Islamic University Malaysia.